

Europa unită - de la idei la fapte

Prof. univ. dr. Bianca Maria Carmen Predescu*

United Europe – from ideas to facts

The watchword of the French Revolution was: "Liberty, Equality, Fraternity", thus, if we should take a glance at the constitutive treaties, together with their modifying acts, including the Lisbon Treaty, we would see that the Union's fundamental political values are, precisely, Liberty, Equality, Solidarity. We do compose a space of economical and political freedoms which is ruled by the principle of solidarity and by the one of equality in the treatment granted to everyone

Key words: European Union, constitutive treaties, fundamental political values, principle of solidarity, principle of treatment's equality.

Cuvinte cheie: Uniunea Europeană, tratate constitutive, valori fundamentale politice, principiul egalității de tratament, principiul solidarității

Mereu ne întrebăm cine suntem și încotro se îndreaptă societatea în care trăim, ni se întâmplă nouă azi ceva nou sau totul este repetabil ? „Cine pe cine controlează?... Natura dublă a puterii nu este ceva nou în viața oamenilor. Toate marile invenții i-au eliberat pe oameni de vechile lor slăbiciuni și i-au făcut sclavii unui nou regim... Istoria civilizată... poate fi înțeleasă ca o serie de deschideri spre o putere tot mai mare” (William H. McNeill). Ce se afirmă cu pregnanță azi: puterea spiritului, a gândirii creatoare, a frumosului, a cunoașterii spre noi orizonturi sau puterea brută, orgoliul dominației ce naște mereu dorința de eliberare și echilibrul ?

*Universitatea din Craiova, Facultatea de Drept și Științe Administrative, avocat în Baroul Dolj, consilier local – Consiliul Local Craiova, membru în Comisia juridică, administrație publică, ordine publică și drepturi cetățenești. **N. B.:** Prezenta lucrare reprezintă tot ce am înțeles în ultimele două decenii despre soarta spațiului în care trăim și după ce am citit, în timp, opere monumentale care, evident m-au format sau altele necesare materiilor ce le predau. De aceea lucrarea nu are note de subsol, iar ideile altora sunt doar citate evidențiate astfel. În ordinea importanței pentru tema tratată, iată operele ce le-am studiat pentru documentare: 1. Ovidiu Drimba - Istoria culturii și civilizației, Editura Științifică și Enciclopedică, București, volumele 1-11; 2. William H. McNeill - Ascensiunea Occidentului : o istorie a comunității umane și un eseu retrospectiv, ed. ARC, Chișinău, 2000; 3. Serge Berstein, Pierre Milza - Istoria Europei, Institutul European, Iași, 1997, volumele 16, 17; 4. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu – Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi, ed. Albatros, 1972; 5. Andrei Oțetea – Istoria lumii în date, Editura Enciclopedică Română, București, 1972; 6. Friedrich Karl von Savigny – System des heutigen Römischen Rechts, Berlin, 1841; 7. Peter Fischer, Heribert Franz Köck, Margit Maria Karollus - Europa Recht, 4 ed., Linde Verlag Wien, 2002; 8. Louis Cartou, Jean-Louis Clergerie, Annie Gruber, Patrick Rambaud - L'Union européenne, 3e edition, ed. Dalloz, Paris, 2000; 9. Araceli Mangas Martin, Diego J. Linan Noguera - Instituciones y derecho de la Union Europea, ed. Tecnos, Madrid, 2006; 10. Manuel Diez de Velasco Vallejo - Les organisations internationales, ed. Economica, Paris, 2002; 11. Edmond Jouve – Relations internationales, ed. PUF, Paris, 1992; 12. Guillaume Courty, Guillaume Devin - Construcția europeană, ed. C.N.I. „CORESI” S.A., București, 2001; 13. Charles Tilly - Revoluțiile Europene (1492-1992), ed. Polirom, Iași, 2002; 14. Herbert Schambeck - Politik in Theorie und Praxis, NKW Verlag, 2004; 15. Claudio Zanghi - Istituzioni di diritto dell'Unione Europea verso una Costituzione europea, Quatra edizione riveduta e ampliata, G. Giappichelli Editore, Torino, 2005; 16. Raoul Girardet - Naționalism și națiune, Institutul European, Iași, 2003; 17. Josep Fontana - Europa în fața oglinzii, ed. Polirom, Iași, 2003

De când ne-am dobândit libertatea de a gândi și a ne exprima, prețuind valoarea ideilor, a cunoașterii reale, căci numai ea ne dă puterea de a birui, ne întrebăm dacă Uniunea Europeană spre care am visat cu atâta ardoare în anii trecuți și în care am pășit cu inocența copilului ce înțelege mai greu zbaterele părinților este doar rezultatul voinței politice de la orizontul anilor '50 ai secolului trecut sau al evoluției firești de mai bine de două mii de ani a unui spațiu de cultură și civilizație veșnic frământat de probleme de tot felul dar și afirmat drept „războinicul” ce și-a asumat multe secole rolul de lider al omenirii. Cu alte cuvinte ideea unității europene într-o formă chiar și instituționalizată este nouă, fiind o creație a ultimelor decenii sau este una milenară, manifestată în diverse forme de-a lungul timpului și care pornește de la baze comune cu o evoluție ascendentă ce au creat premisele unor noi forme de exprimare?

Dacă de cele mai multe ori ideea unității europene este analizată numai din antichitate, evidențiindu-se ca moștenire comună cultura și civilizația greacă și romană, de această dată, fără a ne opri în mod particular asupra acestui aspect, enunțăm doar faptul că întregul spațiu geografic european este înainte de toate lumea celților.

Cu aproape trei milenii în urmă avem prima cultură și civilizație indo-europeană răspândită în mod real pe tot teritoriul care ne arată că de la est până în vestul insular și de la sud până în nordul peninsular, comunitatea umană era organizată pe aceleași baze sociale și politice, practicile și tehnicile de lucru erau similare, formele de expresie artistică de aceeași factură iar spațiile străbătute fără opreliști de grupurile gentile și tribale asigurau comunicarea și omogenizarea elementelor de cultură și civilizație.

Popoarele antichității se clădesc pe această temelie ce reprezintă nu doar un stadiu de dezvoltare, ci mai important, un mod de relaționare : comunitatea.

Ca și postglosatorii care s-au întemeiat pe dreptul roman, ca și poporul german care, nelatin fiind, dar conștient de măreția creației Imperiului Roman s-a declarat, după căderea acestuia, urmaș firesc întemeind Sfântul Imperiu Romano-german, ca și spiritul de rezistență al românului amenințat de străini care și-a ridicat catedrala dăinuirii sale pe puterea și valorile eterne ale Daciei Romane, observăm că Roma antică este perpetuă.

În ultimele decenii, când omenirea în ansamblu și europenii în special își pun întrebarea încotro ne îndreptăm și care sunt noile soluții structurale ce permit relansarea și satisfacerea nevoilor prezentului, privim în mod conștient datul și construitul Imperiului Roman, adică tot ceea ce au creat cultura și civilizația greacă, elenismul astfel înglobat de cultura și civilizația romană prin formele de organizare a puterii de o manieră cvasiperfectă lăsate posterității.

În mod categoric Europa este clădită pe sistemul de valori gândit și dat omenirii de greci cu două secole înainte de Hristos, pe modelul cvasiperfect al cunoașterii sub toate formele sale: științifică, artistică, tehnică, socială. Tot ceea ce au creat în urmă cu două mii de ani a fost asimilat atât de profund încât a devenit în timp însăși condiția existenței noastre, ca aerul pe care îl respirăm și pământul pe care trăim. Ele sunt creații fără de care posteritatea ar fi arătat altfel și înrăuiri fiind atât de puternic de sistemul axiologic elenist, nici nu ne putem imagina omenirea în afara lui.

O societate mică numeric, Grecia Antică s-a concentrat asupra cunoașterii de sine, asupra cunoașterii omului, a societății, a existenței în toate formele sale. De aceea bazele gândirii filosofice și principalele sale concepte ne vin de aici, formele exprimării artistice și categoriile estetice le moștenim cu toții de la greci, arta aplicată precum arhitectura pornește din epoca lui Pericle, toate formele cunoașterii științifice, indiferent că sunt fizica, matematica, astronomia, botanica, zoologia, anatomia sau bazele chimiei ne vin din Grecia Antică. Morala și religia, ce ordonează într-un anumit fel societatea și viața fiecărui individ sunt elenistice și peste toate sistemul axiologic în centrul căruia se află omul, nevoile și

preocupările sale care sunt atât temeiul cât și scopul oricărei construcții a fost dat înperpetuu omenirii de către greci.

Devenită în timp parte a imperiului ce a transformat Mediterana într-o mare interioară, cultura greacă, în forma sa elenistă a fost continuată în operă de cea romană și mai mult decât atât, a fost asimilată de toate popoarele romanizate, întrucât Europa, nordul Africii și o parte a Orientului au fost unite politic sub autoritatea Romei.

De două mii de ani Imperiul Roman a rămas modelul „societății perfecte bazată pe proprietatea privată”(Marx), modelul sistemului de menținere și instaurare a puterii, pe care l-au aplicat în limita capacităților de care au dispus toate marile puteri dezvoltate ulterior.

În diferite forme, toți cei care au vrut să domine lumea s-au declarat continuatorii Romei. Germanii, cei mai loiali războinici ai Imperiului Roman, după desrtămarea acestuia au fondat Sfântul Imperiu Romano-german. Statele Unite ale Americii în ultima jumătate de secol se declară cel mai fidel urmaș. Prin megaconstrucțiile ce le ridică în ultimii ani, fără precedent în istorie și prin gândirea unui nou cod civil fundamentat pe opera lui Justinian, China se raportează la simbolul etern al puterii. Imperiul colonial britanic a dăinuit în timp pentru că a aplicat cel mai bine lecția romană iar azi, când vor să recupereze poziția pierdută după război studiază cu asiduitate „modelul modelelor”.

Imperiul Roman a creat toate instrumentele puterii. Democrația ca mod de organizare statală ca și autocrația cu instrumentele lor specifice, rolul poporului în orice tip de stat, al magistraturilor, al armatei dar și al gărzilor pretoriene, al administrației, raportul dintre politic și economic, locul și rolul culturii, rolul creației științifice și tehnice cât și al tehnologiilor novatoare, saturarea societății de un tip de raporturi, etapele crizelor sociale și politice, rolul personalităților și raportul cu masele, rolul și puterea religiei, întregul sistem juridic de ordonare a vieții sociale ne vin de la romani. Prin repetabilitatea în forme identice sau ușor încadrabile în cele romane avem impresia că nimic nou sub soare nu s-a produs de la ei. De câte ori vrem soluții la dilemele prezentului privim cu atenție ce a fost atunci. Toată omenirea are ca parametru Imperiul Roman !

Uniunea Europeană pretinde o administrație eficientă care să funcționeze pe principii sănătoase. Cei care au arătat că interfața puterii în raporturile cu cetățeanul este administrația au fost romanii și ea înseamnă sistematizarea teritoriului, servicii publice, igienă, sănătate publică, educație, confortul și siguranța cetățeanului, investiții publice și gospodărirea resurselor, conflicte de interese și incompatibilități, executiv și deliberativ.

În teritoriile cucerite, printr-o administrație bine organizată sub conducere romană, în care au lucrat mulți autohtoni iscusiți și loiali, romanii și-au menținut puterea, topind interesele contrare și deținând controlul. Dintre marile puteri coloniale europene ce au dominat lumea o jumătate de mileniu, modelul a fost aplicat cel mai bine de englezii, ceea ce și explică longevitatea Imperiului Britanic.

Roma înseamnă cea mai mare putere militară a antichității, cea mai instruită și dotată armată. Legiunile romane sunt prima armată profesionistă din lume alcătuită din cei mai renumiți războinici ai imperiului ce au dezvoltat cu măiestrie regulile războiului.

Germanicii, tracii și ibericii au adus victoriile prin care superputerea devenea tot mai întinsă, iar colonizarea asigurată de ei a impus latina vulgata ca limbă comună. Ei dau familiile mixte prin care se asigură pacea socială și sentimentul apartenenței la un spațiu unic de cultură și civilizație.

Grupul statuar din piața Primăriei din Palermo este imaginea cea mai expresivă a poporului roman : patru statui reprezentând femei și alte patru bărbați străjuiesc monumental fântâna cu apa dătătoare de viață, iar chipul și portul specific întâlnit pe Columna lui Traian ne arată că dintre bărbați, unul este trac, altul dac și altul germanic.

Războiul mediatic nu a fost inventat de americani, doar mass mediile și internetul au luat locul intrușilor plățiți, berbecul este folosit și azi, panzer-ul este urmașul carului de luptă, catapulta naște tunul iar iscoada devine spion. Marile strategii militare le aflăm de la romani, fie din războaie fratricide, fie din cuceririle succesive și toți războinicii lumii i-au urmat.

Imperiul Roman este sistemul de drept cvasiperfect ce a ordonat societatea și i-a dat nemurirea. Distincția drept public și drept privat, marile principii ale dreptului, categoriile juridice cu care operăm în toate ramurile, regulile legiferării, aplicării și realizării dreptului, sensul reglementării juridice, absolut tot ce înseamnă drept îl avem de la romani.

Dreptul roman a fost instrumentul comun de relaționare în tot imperiul iar prin avantajele incontestabile date a fost asimilat voluntar, devenind propriu tuturor popoarelor romanizate ce au dat naștere statelor medievale care au evoluat spre o economie prosperă și o putere politică dominantă.

Imperiile coloniale spaniol, portughez, britanic, francez, rus, olandez, german și italian sunt urmași ai Romei ce au controlat lumea timp de o jumătate de mileniu. Istoria Europei este istoria „creșterii și descreșterii” lor, iar parafrizarea cărturarului și omului de stat Dimitrie Cantemir nu este întâmplătoare, căci el a studiat legitatea fenomenului luând ca exemplu spațiul otoman.

Colonizarea asiduă dusă de metropolele europene a însemnat, înainte de toate, exportul în întreaga lume a sistemului de drept roman. Prin intermediul său cuceritorii și-au legitimat puterea pe toate continentele, au organizat teritoriul și societatea după propriile interese, au obținut monopolul schimburilor comerciale pe plan mondial și au asigurat creșterea spectaculoasă a statelor europene ce au devenit „împăratul împăraților”.

Friedrich Karl von Savigny spunea că dreptul roman și religia creștină sunt factorii de unitate pentru întreaga lume. Cu atât mai mult Europa are ca liant cele două componente ale suprastructurii ce au determinat în mare măsură evoluția comună și dau compatibilitatea de sistem necesară Uniunii. Societatea romană a evidențiat rolul progresului tehnic și tehnologic, importanța sa pentru evoluția economică, bază a consolidării puterii. Megaconstrucțiile în stare de utilizare după două mii de ani prin cele mai importante soluții constructive : cărămida, betonul și arcul, edificiile publice, sistemele de canalizare, apă potabilă, încălzire centrală a spațiilor, sistemele de informare la distanță, proprietățile metalelor aliate și ale produselor fizico-chimice în domeniul civil și militar sunt măsura geniului.

Imperiul Roman a fost o piață unică și reală, cu toate trăsăturile sale, obținută evident prin cuceriri teritoriale și menținută prin validitatea soluțiilor politice, economice, juridice și sociale. Rămâne ca pildă pentru Uniunea Europeană și toate greșelile sale ne învață ce trebuie evitat. Universalismul imperiului și al papalității rămân în istoria Europei, chiar dacă feudalismul a adus divizarea teritorială și supremația statului provenit din gândirea Greciei antice. Fărămițată ulterior politic, religios și lingvistic, Europa a ajuns la jumătatea mileniului al doilea o mare putere militară, suveranități bine definite, cu o economie solidă și un aparat birocratic bine organizat. Imperiile europene clădite prin forță s-au succedat în timp iar starea de unitate formală a asigurat cunoașterea reciprocă, valorizarea aceluiași descoperiri științifice ca patrimoniu comun, comunicarea instituționalizată, dar și adversitatea perpetuă, lupta pentru identitate și afirmarea superiorității.

Până în epoca modernă divizarea politică și lupta pentru supremație a însemnat un șir neîntrerupt de războaie, dominația și echilibrul conturându-se drept vectorii dezvoltării. Spațiul de comunitate rămâne, grație schimburilor firești dintre oameni și politicilor statale,

doar cultura și comerțului care sporește la nivel regional pe măsura expansiunii transoceanice. Măreția creațiilor Renașterii șterge umbrele trecutului și anunță reformarea societății la orizontul modernității.

În spațiul de cultură comun este firesc să înflorească idei generoase precum *federația statelor europene* afirmată de juristul francez Pierre Dubois la 1306 în opera „De recuperatione Terrae Sanctae”, continuată în concepte de madrilenul Raimundo Lulio la sfârșitul secolului al XIII-lea, de germanul Georg von Podjebrad la 1461, de abatele Saint Pierre în celebra lucrare din 1713 „Le projet de paix perpétuelle”, de marele filosof Immanuel Kant la 1794 prin opera „Zum Ewigen Frieden” (Despre pacea perpetuă) unde aduce ideea *integrării popoarelor europene* și a unei *ligi a națiunilor*, continuată Henri de Saint-Simon în „De la Rèorganisation de la société européenne” în care a conceput Europa ca un stat federal, la fel ca și pozitivistul Auguste Comte sau scriitorul Victor Hugo care arăta că națiunile „fără a-și pierde glorioasa individualitate...vor fonda o unitate superioară și vor constitui fraternitatea europeană”.

Europa comună a fost nu doar lumea ideilor, ci mai presus de toate a faptelor, a marilor proiecte politice realizate de voințe ce au mobilizat energiile și resursele spre cele mai îndrăznețe orizonturi.

După ce a fondat un imperiu și a organizat societatea pe baze moderne cu reguli și concepte valabile și azi, Napoleon Bonaparte a zidit, cu puterea minții oamenilor de geniu, structurile paneuropene desăvârșite în ultimii ani. În Mémorial de Sainte-Hélène, în anul 1821 scria : „Europa va fi unită ...Aglomerarea Europei va veni mai curând sau mai târziu prin forța lucrurilor, impulsul a fost dat și nu cred...să fie în Europa alt echilibru decât aglomerarea...marilor popoare...” Adevărul afirmat de Napoleon nu poate fi contestat, căci într-o lume dominată de menținerea echilibrului, continentul cunoaște o nouă epocă de dezvoltare în care găsim rădăcinile cele mai intime ale Uniunii, de parcă ultimele două secole sunt un continuu.

Revoluția industrială și cea democratică, fenomenul integrării sunt datul cel mai valoros ce a propulsat Europa spre apogeul ascensiunii sale și în mod necesar, în recucerirea poziției pierdută după război se pornește de pe aceste baze. Revoluția industrială cu cele două faze : britanică de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea și germană ce cuprinde acest secol și se desăvârșește la începutul secolului XX sunt punctul de pornire al construcției comunitare. Revoluția industrială engleză pornește de la cărbune și fier, care dau industriei moderne și comunicații terestre de un randament fără precedent, bănci puternice și progres prin cercetare, capitalizarea masivă întărește statul iar relațiile sociale și instituționale se restructurează. Explozia tehnologică plasează Marea Britanie în poziția de lider mondial, ceea ce obligă spațiul german și nord-american să găsească noi soluții care să le asigure succesul în competiția lansată de englezi.

Revoluția industrială în Germania pornește de la prelucrarea fierului și cărbunelui, adică de la oțeluri speciale și derivați chimici ai cărbunelui și adaugă energia, programarea economică, cercetarea ca act de producție, leagă industria de bănci și apar cartelurile ce reglează funcționarea pieței. Consecințele sociale și instituționale sunt enorme, spiritul de corp animă toate domeniile activității iar statul intervine organizat în întreaga societate, situație ce a permis controlul militar ulterior și susținerea războiului.

Este foarte adevărat că urmare revoluției industriale anglo-germane, la începutul secolului XX Europa era bancherul și industriașul lumii și dacă privim din acest punct istoria, cele două războaie mondiale au adus ca rival și apoi lider Statele Unite ale Americii, ori aici ea a primit cea mai puternică lecție a istoriei. Când privim tratatele constitutive de la Paris și Roma este limpede că, sub aspect economic, esența revoluției industriale dă miezul

pieței unice, în domeniile și cu mecanismele abordate. Lor li se adaugă conceptul de integrare economică, superioritatea sa fiind demonstrată în ultimul veac prin forța statelor naționale.

Formarea statelor națiuni în secolul al XIX-lea a avut ca fundament unitatea de limbă, istorie, cultură, tradiții, religie, aspirații, adică tot ceea ce dă indestructibilitatea națiunilor, iar ca instrument integrarea economică consolidată de cea politică.

Țările Române au fost înainte de 1859 o piață unică, fără bariere vamale, leul era monedă unică, Codul Caragea și Calimach dădeau o reglementare uniformă vieții sociale. Aceasta a fost perioada premergătoare unirii ce a făcut inevitabil actul politic de la 24 ianuarie. Formarea statelor naționale în Europa cunoaște forme asemănătoare ce evidențiază importanța integrării economice. Europa este înainte de toate o construcție politică ce pornește cu Revoluția democratică franceză. Consecințele sale poate nu s-au produs pe deplin, cu atât mai mult cu cât, în forma sa utopică, revoluția franceză a fost continuată în est după 1917, sau mai mult, se continuă și azi, în alte forme, de Uniunea Europeană.

Deviza Revoluției Franceze a fost : „ Libertate, Egalitate, Fraternitate” și dacă privim tratatele constitutive cu actele lor modificatoare inclusiv Tratatul de la Lisabona vedem că valorile fundamentale politice ale Uniunii sunt tocmai Libertate, Egalitate, Solidaritate. Suntem un spațiu de libertate economică și politică, guvernat de principiul egalității de tratament și al solidarității. Quod erat demonstrandum ! Încetarea Războiului Rece a dat compatibilitatea de sistem ce a permis extinderea construcției comunitare la dimensiunile istorice ale spațiului de cultură și civilizație asimilat cu Europa, iar întreaga sa moștenire dă premisa necesară construirii prezentului prin soluții ce pot permite reafirmarea sa ca lider mondial.